

to fulfill or did not actually fulfill; secondly, the materials in the case must contain evidence that such a demand was legal and was presented to the serviceman in an understandable form and manner; thirdly, failure to perform actions that should have been performed in accordance with the commander's (chief's) requirement, even in the absence of the military serviceman's expressed reluctance to perform them, constitutes actual refusal; fourthly, if there is sufficient evidence to believe that the military serviceman's actions led to or created a real risk of serious consequences due to his refusal to comply (actual failure without valid reasons) to comply with the lawful requirement of the commander (chief) – such actions should be qualified according to the relevant norm (Articles 402, 403) of the Criminal Code of Ukraine (it should be emphasized that in the conditions of martial law, any refusal to perform a combat mission causes risks of serious consequences); fifth, if there are signs of open refusal of a serviceman to comply with the legal requirements (orders) of the commander (chief), such actions should be qualified under Art. 402 of the Criminal Code of Ukraine. In addition, it is proposed to amend the wording of Article 172-10 of the Code of Administrative Offenses.

Keywords: *military administrative offenses, qualification of administrative offenses, consideration of administrative offense cases, legal requirements of the commander (chief), responsibility of military personnel, court decision.*

УДК 343.53(477):343.341.1

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-1-21-37

Олександр ДУДОРОВ[©]
доктор юридичних наук,
професор
(Київський національний
університет
імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна))

Роман МОВЧАН[©]
доктор юридичних наук,
професор
(Донецький національний
університет
імені Василя Стуса
(м. Вінниця, Україна))

Дмитро КАМЕНСЬКИЙ[©]
доктор юридичних наук,
професор
(Бердянський державний
педагогічний університет
(м. Запоріжжя, Україна))

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

У статті розглядаються проблемні питання, пов'язані з тлумаченням, застосуванням і вдосконаленням ст. 201-2 Кримінального кодексу України (КК) «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги».

При висвітленні питання про предмет цього кримінального правопорушення критично оцінюється поширений на практиці підхід, згідно з яким самодостатнього (вирішального) значення при інкримінуванні ст. 201-2 КК набуває задокументований факт митного оформлення вантажу як гуманітарної допомоги. Аргументовано, що для кримінально-правової оцінки зловживань із предметами, які ввозяться в Україну під виглядом гуманітарної допомоги, однак не є такою з огляду

© О. Дудоров, 2023
ORCID iD: <https://orcid.org/000000-0001-7761-7103>
o.o.dudorov@gmail.com

© Р. Мовчан, 2023
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>
romanmov1984@gmail.com

© Д. Каменський, 2023
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3610-2514>
dm.kamensky@gmail.com

на Закон України «Про гуманітарну допомогу», можуть застосовуватися ст. 222 КК «Шахрайство з фінансовими ресурсами» і 212 КК «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)». З'ясовано неузгодженості понятійного апарату кримінального і регулятивного законодавства й запропоновано шляхи їх усунення. Відображено контрарсійність закріплення у ст. 201-2 КК як криміноутворювальної такої ознаки, як вчинення відповідних дій з метою отримання прибутку.

З урахуванням положень регулятивного законодавства, здобутків кримінально-правової науки і напрацювань правозастосовної практики піддається критичному аналізу ст. 6.1.7 проєкту нового КК «Правочини щодо розпорядження гуманітарною допомогою чи благодійними пожертвами». Наведено недоліки цієї потенційної заборони та аргументи на користь її виключення з проєкту КК.

У постановочному плані розглянуто питання про виокремлення заборони, присвяченої відмінному від кримінальних правопорушень проти власності використанню не за цільовим призначенням гуманітарної допомоги у вигляді товару, роботи чи послуги або предмета благодійної пожертви чи благодійного гранту.

Ключові слова: гуманітарна допомога, благодійні пожертви, криміналізація, розкрадання, привласнення, розтрата, шахрайство, кримінальні правопорушення проти власності, спеціальний суб'єкт, склад кримінального правопорушення, кваліфікація, кримінальна відповідальність.

Постановка проблеми. Протягом усієї історії людство стикалось із різними проявами воєнних конфліктів, катастрофами та іншими надзвичайними подіями, і тільки у нові часи, усвідомивши свою відповідальність перед постраждалими від таких подій, навчилася справлятися з їхніми наслідками. З цього колективного усвідомлення розвинулося сучасне розуміння гуманітарної допомоги як прояву солідарності; надалі відбулося формування блоку правових норм, покликаних регулювати таку діяльність.

Російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. призвело до того, що приблизно 16 мільйонів людей або були переміщені зі своїх домів, або намагалися вижити в екстремальних умовах конфлікту і терміново потребували гуманітарної допомоги. Ця надзвичайна ситуація спричинила серйозні виклики для міжнародної системи надання гуманітарної допомоги [1]. Оскільки підтримки зараз потребують не лише військові, а й цивільні, гуманітарна допомога Україні з боку світового товариства набуває особливого значення. Поряд із потужною економічною та політичною допомогою вона стала важливою складовою підтримки України, яка загалом демонструє гідний рівень управління міжнародною гуманітарною допомогою і робить усе для підвищення прозорості у цій сфері [2, с. 122, 123]. Гуманітарна допомога як різновид благодійництва, коли донор (юридична чи фізична особа в Україні або за її межами) безоплатно і безповоротно надає товари для підтримки ЗСУ, населення або суб'єктів господарювання, відіграє величезну роль для посилення обороноздатності країни і подолання негативних соціальних наслідків війни росії проти України [3].

Водночас НАЗК виділяє низку чинників, які можуть призвести до втрати довіри міжнародних донорів і зменшення розмірів гуманітарної допомоги, що надається Україні. Один із цих чинників – відсутність належної реакції держави на факти неправомірного використання гуманітарної допомоги і комунікаційної політики щодо вжиття ефективних заходів для запобігання таким випадкам, через що перед правоохоронними органами ставиться питання про здійснення контролю за дотриманням законів і запобігання можливим фактам розкрадання, нецільового використання гуманітарної допомоги як одного з пріоритетних завдань в умовах воєнного стану та збройної агресії проти України [4, с. 13, 25, 36].

Зловживання з гуманітарною допомогою, включаючи її розкрадання, не лише порушують норми кримінального закону, а й є проявами ганебної, аморальної поведінки, спрямованої проти осіб, які вже і так *de facto* перебувають в уразливому стані (адже вони є постраждалими від воєнного конфлікту чи іншої надзвичайної події). Постановою парламенту від 20 вересня 2022 р. утворено Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави. Правоохоронні органи України активно долучилися до протидії схемам незаконного використання гуманітарної допомоги, що надходить як від міжнародних, так і від внутрішніх донорів, що призвело до формування значного масиву практики застосування ст. 201-2 КК. Причому в орбіту правоохоронців потрапляють як зловмисники, злочинний характер поведінки яких не

викликає жодних сумнівів (як-то кажуть: «кому війна – а кому рідна мати»), так і представники волонтерської спільноти, які наполягають на безпідставності здійснюваного щодо них кримінального переслідування.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблеми кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги досліджували, зокрема, А. Айдинян [5], О. Бондарук [6], М. Куцевич [7], О. Кришевич [8], О. Марін [9], Н. Симоненко [10], С. Спільник [11], М. Хавронюк [12], А. Шевчук [6]. У працях згаданих та інших науковців міститься чимало цікавих (інколи контраверсійних) суджень як щодо кваліфікації вчиненого за ст. 201-2 КК, так і стосовно шляхів її оптимізації.

Автори цих рядків також висловлювались із приводу проблемних аспектів характеристики кримінального правопорушення (далі – к. пр.), передбаченого ст. 201-2 КК [13-15]. З-поміж іншого нами було: з'ясовано неузгодженості цієї заборони з положеннями регулятивного законодавства і помилковість її розміщення серед статей КК про відповідальність за господарські к. пр.; доведено, що здебільшого дії, заборонені чинною редакцією ст. 201-2 КК, за її відсутності кваліфікувалися б за ст. 191 або іншими статтями КК про відповідальність за к. пр. проти власності; встановлено, що недоліки, притаманні караності незаконного використання гуманітарної допомоги, наразі усуваються шляхом інкримінування ч. 3 ст. 201-2 КК за такою ознакою, як вчинення дій під час воєнного стану. Критично оцінивши ст. 201-2 КК, ми висловилися за виключення цієї заборони з кримінального закону.

Усвідомлюємо, однак, що під час війни народні обранці навряд чи підуть на такий кардинальний і непопулярний (хоч і логічний) крок, а тому представники правничої науки мають зосереджувати свої зусилля на розгляді дискусійних питань, пов'язаних із тлумаченням, застосуванням і вдосконаленням ст. 201-2 КК.

Крім цього, у розділі 6.1 «Кримінальні правопорушення проти власності на речі» проекту нового Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.12.2022) (далі – проєкт КК) міститься ст. 6.1.7 «Правочини щодо розпорядження гуманітарною допомогою чи благодійними пожертвами», котру є підстави визнати потенційним правонаступником ст. 201-2 КК. Текст цієї статті засвідчує, що розробники проєкту КК не вважають за доречне відмовлятися від окремої заборони щодо зловживань із гуманітарною допомогою і благодійними пожертвами, котрі вчинюються і в мирний час. Проєктована заборона потребує теоретичного осмислення крізь кризму врахування її авторами положень періодично оновлюваного регулятивного законодавства, здобутків кримінально-правової науки і напрацювань правозастосовної практики. На часі подібна оцінка і проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо удосконалення їх окремих положень» (реєстр. № 7571 від 20.07.2022) (далі – законопроєкт № 7571) – у межах цієї публікації в тій частині, в якій згаданий документ стосується внесення змін до ст. 201-2 КК.

Метою статті є розгляд проблемних питань кваліфікації за ст. 201-2 КК і визначення перспектив розвитку кримінального закону про відповідальність за зловживання з гуманітарною допомогою.

Виклад основного матеріалу. Чи не найбільше дискусій у теорії кримінального права і на практиці ведеться навколо ознак тих благ, що позначені у чинній редакції ст. 201-2 КК як товари (предмети) гуманітарної допомоги, благодійні пожертви і безоплатна допомога, – навіть попри примітку цієї статті КК, що прямо відсилає до відповідних дефініцій у регулятивному законодавстві: – Законі України від 22 жовтня 1999 р. «Про гуманітарну допомогу» (далі – Закон від 22 жовтня 1999 р.) і Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (далі – Закон від 5 липня 2012 р.).

Коментуючи ст. 201-2 КК, ми зауважили, що при її застосуванні слід брати до уваги специфіку майна як предмета к. пр., передбаченого цією статтею КК, яка визначається регулятивним законодавством, зміненим під час війни [15, с. 180]. Предмети, що юридично не мають такого статусу, не можуть розглядатись як гуманітарна допомога, – навіть якщо вони, як і предмети гуманітарної допомоги, спрямовуються на здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони у зв'язку з військовою агресією РФ проти України, цивільного захисту населення та його повсякденних потреб. Це не означає наявності прогалини у кримінальному законі, оскільки вчинення дій, зазначених у ст. 201-2 КК, із предметами, що не належать до гуманітарної допомоги чи благодійних пожертв, може кваліфікуватися за статтями КК про к. пр. проти власності, к. пр. у сфері

службової діяльності тощо.

У цьому сенсі показовим стало повідомлення про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 5 ст. 191 КК, керівнику однієї благодійної організації на Черкащині (обласної організації міжнародної гуманітарної допомоги) та двом його співникам, які у складі організованої групи в умовах воєнного стану вчинили розтрату коштів, призначених для закупівлі гуманітарної допомоги у вигляді продуктів харчування [16]. Якби зловживання стосувалися вже придбаних продуктів харчування, то були б підстави вести мову про предмет к. пр., передбаченого ст. 201-2 КК, а отже, про інкримінування останньої.

Наведемо ще один приклад. Орган досудового розслідування встановив, що заступниця директора департаменту, начальниця управління економіки будівництва Департаменту економічного розвитку і торгівлі Запорізької обласної військової адміністрації (ОВА), уповноважена виконувати операції на станції «Запоріжжя-Вантажне» щодо гуманітарних вантажів, що надходять на адресу Запорізької ОВА, безпідставно передала частину гуманітарного вантажу (777 мішків із борошном) до приміщень, що не входять до офіційного списку приміщень, призначених для розміщення гуманітарної допомоги. Це позбавило службових осіб Запорізької ОВА можливості здійснювати належний облік згаданої продукції, контроль за її використанням за цільовим призначенням, що врешті-решт призвело до втрати зазначеної гуманітарної допомоги. За вказаним фактом до ЄРДР внесено відомості за ознаками злочинів, передбачених ч. 4 ст. 191, ч. 3 ст. 201-2 КК [17].

Попередня кваліфікація дій Г. за сукупністю злочинів, на наш погляд, є неправильною, бо порушує принцип недопустимості подвійного інкримінування (ч. 1 ст. 61 Конституції України, ч. 3 ст. 2 КК).

В іншій справі органом досудового розслідування встановлено, що заступник начальника Чернівецької ОВА, діючи за попередньою змовою з іншими особами, достовірно знаючи про походження автомобілів швидкої допомоги та їхнє призначення (ці транспортні засоби надійшли на адресу ОВА як гуманітарна допомога від уповноважених представників уряду Італії), вчинив розтрату двох автомобілів швидкої медичної допомоги шляхом їх тимчасової реєстрації у Благодійній організації «Благодійний фонд «Невідкладна хірургічна допомога Буковини»». Як наслідок, ці автомобілі вибули з володіння та розпорядження Чернівецької ОВА і в подальшому експлуатувалися не як гуманітарна допомога за її цільовим призначенням, а з метою власного збагачення зловмисників шляхом надання платних послуг із транспортування до медичних закладів на території України. 31 травня 2022 р. згаданому чиновнику повідомлено про підозру у вчиненні к. пр., передбаченого ч. 5 ст. 191 КК [18].

У цьому випадку, на нашу думку, помилково не взята до уваги специфіка предмета к. пр., описаного у ст. 201-2 КК, врахування якої зобов'язувало ставити питання про інкримінування за ч. 3 цієї статті КК як заборони, котра (з певними застереженнями) є спеціальною щодо ст. 191 КК. Однак загалом наведені вище приклади із правозастосовної практики, а точніше – допущені у них кваліфікаційні помилки, є елементарними.

Набагато серйознішу проблему, пов'язану з кваліфікацією вчиненого за ст. 201-2 КК, зумовила реалізація положення регулятивного законодавства про те, що на період воєнного стану пропуск через митний кордон України товарів гуманітарної допомоги здійснюється за місцем перетину митного кордону України шляхом подання товаросупровідних документів або декларації, заповненої особою, що перевозить товар, за встановленою формою без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Форму такої декларації наведено у додатку до відповідної урядової постанови. Фактично поряд із верифікацією, що (ми так розуміємо) продовжує здійснюватись уповноваженими державними органами (Міністерством соціальної політики України й очільниками ОВА), віднесення товарів до гуманітарної допомоги у наразі переважно відбувається за «заявочним» принципом під час митного оформлення таких товарів.

Запровадження спрощеної процедури митного оформлення і звільнення від оподаткування вантажів, позначених як гуманітарна допомога, одним із своїх наслідків мало поширення практики ввезення в Україну під виглядом гуманітарної допомоги предметів, що, з огляду на Закон від 22 жовтня 1999 р., не є такими. Найбільш одіозні випадки – це ввезення під виглядом гуманітарної допомоги «для потреб ЗСУ» автомобілів класу «люкс». На перший погляд, зазначене не стосується ст. 201-2 КК, оскільки ця

заборона, судячи з її тексту, покликана забезпечувати дотримання встановленого порядку використання (розпорядження) вже отриманих (наявних) гуманітарної допомоги і благодійних пожертв, а не переміщення предметів через митний кордон України.

Проте, як слушно зазначає О. Ружицький, наразі в Україні нерідко має місце «гібридна» ситуація, коли негуманітарний з точки зору профільного закону вантаж (адже придбаний волонтером за власні кошти чи кошти інших осіб) декларується як гуманітарна допомога задля того, щоб швидко і без сплати митних внесків доїхати до місця призначення. «Можливість декларувати майже будь-який товар як гуманітарний значно прискорила та спростила роботу волонтерів, проте поставила їхню діяльність під ризик притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 201-2 КК України» [19]. Як зауважують інші дослідники, трапляються випадки, коли правоохоронці при інкримінуванні цієї статті КК виходять із того, що особа, яка перед реалізацією товару в Україні придбала цей товар за кордоном, але задекларувала його як гуманітарну допомогу, стає донором, який безоплатно передає товар, а тому останній набуває статусу гуманітарної допомоги [20].

Окремі науковці, підтримуючи таке правозастосування, значають поширеність випадків, коли задля уникнення сплати митних внесків або з метою пришвидшення (спрощення) проходження митного контролю «недобросовісні підприємці чи волонтери ввозять придбані за власні кошти продукти харчування, речі, транспортні засоби тощо, оформлюючи їх як гуманітарну допомогу, зокрема для передачі ЗСУ, однак надалі залишають собі чи реалізують, мотивуючи це тим, що купівля відбувалася виключно за їхній рахунок (а не за кошти, отримані як пожертви або благодійні внески), і тому щиро переконані, що не порушують закон. Однак, на превеликий для них жаль, така діяльність є нічим іншим як розкраданням гуманітарної допомоги, а тому охоплюється ст. 201-2 КК України» [6, с. 187].

Для того, щоб уникнути обвинувачень у вчиненні к. пр., передбаченого ст. 201-2 КК, представники адвокатської спільноти рекомендують не декларувати як гуманітарну допомогу товари, що купуються за кордоном за власні кошти волонтерів, а не надаються донорами безоплатно (хай навіть розмитнення у загальному порядку триватиме довше й обійдеться дорожче). Крім цього, озвучується думка про доцільність внесення змін до регулятивного законодавства з тим, щоб внести ясність у розглядуване питання [21]. Добровільні внески громадян благодійним фондам дозволяють їм самостійно здійснювати закупівлю та імпорт необхідної техніки та спорядження для потреб оборони країни, не шукаючи донорів, що призвело до юридичної невизначеності статусу таких товарів, оскільки це вже не є гуманітарною допомогою в розумінні Закону» [3].

Покажемо в аспекті такої невизначеності є те, що НАЗК, виокремлюючи корупційні ризики на етапі митного оформлення гуманітарних вантажів і констатуючи поширеність практики ввезення на митну територію України комерційних вантажів під виглядом гуманітарної допомоги, однією з причин існування відповідних ризиків визнає відсутність чітко визначених ознак гуманітарної допомоги у Законі України від 22 жовтня 1999 р., що наділяє органи державної митної служби дискреційними повноваженнями погодитися або не погодитися із віднесенням певних товарів (наприклад, нового одягу) до гуманітарної допомоги [4, с. 12, 14, 16–17].

Вирішуючи окреслене питання кваліфікації *de lege lata*, слід, на нашу думку: 1) дотримуватися вимог Закону від 22 жовтня 1999 р. у частині визначення ним ознак гуманітарної допомоги (безоплатність, надання з гуманних мотивів, цільове призначення – загальне чи адресне тощо) й утримуватися від поширювального тлумачення кримінального закону стосовно встановлення цих ознак. Інакше кажучи, ми критично оцінюємо підхід, згідно з яким самодостатнього (вирішального) значення при інкримінуванні ст. 201-2 КК набуває задокументований факт митного оформлення вантажу як гуманітарної допомоги; 2) не ігнорувати потенціал відмінних від ст. 201-2 КК заборон, що можуть стати у нагоді при кримінально-правовій оцінці зловживань із предметами, котрі ввозяться в Україну під виглядом гуманітарної допомоги.

Однією з таких заборон є ст. 222 КК «Шахрайство з фінансовими ресурсами». Конкретизуючи спосіб посягання на систему оподаткування, вона дозволяє кваліфікувати випадки надання завідомо неправдивої інформації митним органам із метою одержання пільг щодо податків. Якщо ж пільга щодо податків була надана платнику на законних підставах, що згодом були втрачені, то вчинене особою, яка приховала цю значущу з фінансової точки зору обставину і не збільшила податкове зобов'язання за результатами

відповідного податкового періоду, але при цьому на момент митного оформлення імпортованих предметів не надавала належному адресату завідомо неправдиву інформацію (зокрема, щодо подальшого цільового використання предметів), може за наявності підстав кваліфікуватися за ст. 212 КК «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)».

З огляду на вищезазначене викликає інтерес факт повідомлення про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 201-2 КК, учаснику угруповання, яке, за інформацією Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції, налагодило на Львівщині схему ввезення в Україну під виглядом гуманітарної допомоги транспортних засобів із «нульовим» розмитненням і подальшого їх продажу через Інтернет [22].

Це повідомлення у ЗМІ містить замало даних для того, щоб вирішити питання про правильність попередньої кваліфікації, однак сумніви щодо притаманності згаданим транспортним засобам всіх без винятку ознак поняття гуманітарної допомоги, закріплених Законом від 22 жовтня 1999 р., до якого (повторимо) відсилає примітка ст. 201-2 КК, не можуть не виникати. Зазначене стосується випадків продажу автомобілів, ввезених в Україну у вигляді гуманітарної допомоги керівниками Благодійного фонду «Поліський фронт» [23] і Благодійної організації «Благодійний фонд «БО Турбота»» [24].

Влучно суть подібних зловживань значає Н. Южаніна: «...пільгами при ввезенні гуманітарної допомоги на митну територію України скористалися і контрабандисти, які під виглядом гуманітарної допомоги почали ввозити товари, що раніше приховували від митного контролю» [3]. Про те, що під виглядом гуманітарної допомоги в Україну безперешкодно потрапляє контрабандний товар, пише і Н. Коваль. Так, «одяг для паломників» може виявитися продукцією відомих світових брендів [25, с. 1, 12].

Очевидною є парадоксальність стану речей, коли особа, «митно-податкове» зловживання якої отримує правильну кримінально-правову оцінку, наприклад, за ст. 222 КК, опиняється у «привілейованому» становищі (достатньо порівняти санкції цієї статті і ст. 201-2 КК), порівняно з тим, кому безпідставно (зокрема, через відсутність належного предмета) інкриміновано ч. 3 ст. 201-2 КК (за ознакою вчинення дій під час воєнного стану). Однак цей парадокс не скасовує вимогу точної кримінально-правової кваліфікації і є аргументом на користь положення про необхідність рекриміналізації товарної контрабанди, про що ми вже писали [26], а не поширювального тлумачення ст. 201-2 КК.

Принагідно зауважимо, що нецільове використання товарів, ввезених під виглядом гуманітарної допомоги, вочевидь, не охоплюватиметься і ст. 6.1.7 проекту КК. Щоправда, за незмінності Закону від 22 жовтня 1999 р. у частині визначення поняття гуманітарної допомоги елемент правової невизначеності збережеться, і він з-поміж іншого має бути взятий до уваги при визначенні долі цього положення проекту КК.

Логіка останніх законодавчих змін (незважаючи на їх фіскальну спрямованість) також схиляє до думки про неправильність поширювального тлумачення ст. 201-2 КК у частині предмета к. пр., передбаченого цією статтею.

Відповідно до законів України від 13 грудня 2022 р «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння відновленню енергетичної інфраструктури України» і «Про внесення зміни до розділу XXI “Прикінцеві та перехідні положення” Митного кодексу України щодо сприяння відновленню енергетичної інфраструктури України» передбачено звільнення від оподаткування ПДВ, акцизним податком і ввізним митом операцій із ввезення на митну територію України товарів (за незначними винятками) громадськими об'єднаннями та/або благодійними організаціями, включеними до Реєстру неприбуткових установ та організацій, для подальшої їх безоплатної (без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсації) передачі такими особами ЗСУ та добровольчим формуванням територіальних громад, Національній гвардії України, СБУ, СВР України, ДПС України, МВС України, іншим утвореним відповідно до законів України військовим формуванням, їх з'єднанням, військовим частинам, підрозділам. Встановлено також, що: а) такі товари, звільнені від оподаткування під час ввезення на митну територію України, мають бути передані відповідним отримувачам не пізніше 45 календарних днів з дня завершення митного оформлення товарів (у певних ситуаціях – не пізніше 90 днів); б) у разі порушення встановленого строку або нецільового використання товарів платник податку зобов'язаний сплатити суму ПДВ та акцизного податку, що мали бути сплачені при ввезенні на митну територію України товарів, а також сплатити пеню.

Отже, законодавець, не визнавши відповідні товари (умовно кажучи, придбані за

донати українців) гуманітарною допомогою (відтак вони не повинні розглядатись як предмет к. пр., передбаченого ст. 201-2 КК), водночас «прирівняв» їх за порядком митного оформлення й оподаткування до предметів гуманітарної допомоги. Це означає, що кримінально-правове реагування на зловживання з такими відмінними від гуманітарної допомоги товарами (включаючи їх нецільове використання) передбачає звернення не до ст. 201-2, а, зокрема, до ст. 222 чи ст. 212 КК.

Як зазначають зарубіжні дослідники, широкий підхід до розуміння гуманітарної допомоги означає, що вона повинна охоплювати різні види діяльності, зокрема постачання матеріальних благ для задоволення життєво важливих потреб (їжа, одяг, житло, ліки, гроші для придбання таких товарів). Гуманітарна допомога повинна включати також послуги, зокрема медичну допомогу, послуги соціального забезпечення, цивільний захист від наслідків війни чи лиха (рятування, пожежогасіння тощо), роботу служби розшуку, возз'єднання сімей [27, с. 470]. Вітчизняний законодавець в унісон наведеному закріплює таке визначення поняття «гуманітарна допомога», яким охоплюється цільова адресна безоплатна допомога не тільки у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, а й у вигляді виконання робіт чи надання послуг (ст. 1 Закону від 22 жовтня 1999 р.).

З урахуванням того, що у ст. 201-2 КК фігурують лише «товари (предмети) гуманітарної допомоги» і «таке майно», ми зробили висновок про те, що нецільове використання гуманітарної допомоги, наданої у вигляді виконання робіт чи надання послуг, не утворює складу к. пр., передбаченого ст. 201-2 КК. Зазначене стосується і такого різновиду гуманітарної допомоги, як безоплатна допомога, під якою розуміють надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам і яка також може надаватись у вигляді виконання робіт і надання послуг. Тому нами було констатовано неузгодженість окресленої кримінально-правової заборони із приписами регулятивного законодавства, а отже, порушення принципу системно-правової несуперечливості криміналізації діяння [13, с. 103–104; 15, с. 178–179].

О. Кришевич, посиляючись на цивілістичне розуміння майна і на те, що відмінні від нього роботи і послуги не можуть продаватися, так само вважає, що особа, яка незаконно з метою отримання прибутку використала в значному розмірі гуманітарну допомогу у вигляді виконання робіт або надання послуг, не може бути притягнена до відповідальності за ч. 1 ст. 201-2 КК. Стверджується, що не становлять об'єктивну сторону складу досліджуваного к. пр. незаконні дії з іншими, крім товарів, видами гуманітарної допомоги (наприклад, незаконне справляння плати з набувачів гуманітарної допомоги за таку допомогу у вигляді виконання робіт, надання послуг) [8, с. 178].

А. Айдинян, загалом погоджуючись із наведеними міркуваннями, водночас привертає увагу до розміщеної у диспозиції ч. 1 ст. 201-2 і назві цієї статті КК альтернативної вказівки на використання безоплатної допомоги. Висловлюється думка про те, що використання безоплатної допомоги може охоплювати виконання робіт чи надання послуг, а тому окреме згадування безоплатної допомоги в кримінальному законі не виглядає зайвим. Якщо діяння суб'єкта полягає у виконанні робіт чи наданні послуг, за наявності інших ознак к. пр., передбаченого відповідною частиною ст. 201-2 КК, то у цьому разі слід вбачати незаконне використання безоплатної допомоги [5, с. 269–270, 272].

Хотіли б уточнити, що вжитим у чинній редакції ст. 201-2 КК зворотом «використання безоплатної допомоги» навряд чи охоплюється поведінка того, хто у порядку надання безоплатної допомоги виконує роботу або надає послугу, порушуючи при цьому вимоги регулятивного законодавства. Протилежний висновок, на нашу думку, вбачається алогічним. Так само проблематично побачити у вказаних діях мету отримання прибутку, і щонайменше ці дві обставини унеможливають інкримінування ст. 201-2 КК.

Натомість кримінально протиправне використання безоплатної допомоги у негрошовій і нетоварній формах за бажання може вбачатись у поведінці тієї особи, яка безпідставно скористалася безоплатною допомогою у вигляді виконання робіт чи надання послуг та уникла у такий спосіб майнових витрат (широке розуміння мети одержання прибутку як обов'язкової криміноутворювальної ознаки). За відсутності у КК ст. 201-2 дії такого несумлінного «споживача» безоплатної допомоги могли б кваліфікуватись за ст. 192 КК «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою».

Це, з одного боку, вкотре засвідчує слушність тези про ст. 201-2 КК як прояв надмірної (надлишкової) криміналізації, а з іншого, є аргументом на користь перегляду

обстоюваного, зокрема нами, положення про визнання суб'єктом аналізованого злочину лише тієї особи, якій згадані у ст. 201-2 КК предмети були ввірені (донорами, благодійниками) чи перебували в їхньому віданні для подальшої передачі отримувачам (бенефіціарам, набувачам). Така заплутаність кримінального закону, що вже давно нікого не дивує, звісно, потребує усунення. З огляду на зазначене закономірно постає питання, чи охоплюватимуться можливі зловживання з гуманітарною допомогою, що набуває вигляду виконання робіт чи надання послуг, положеннями проєктованих документів.

Законопроєктом № 7571 диспозицію ч. 1 ст. 201-2 КК пропонується викласти у такій редакції: «Незаконна продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги, незаконне використання благодійних пожертв або вчинення інших незаконних правочинів щодо розпорядження таким майном, вчинені у значному розмірі...». Відповідно ж до ст. 6.1.7 проєкту КК злочин 1 ступеня вчинятиме особа, яка 1) використала товар (предмет) гуманітарної допомоги не за цільовим призначенням, 2) незаконно використала благодійну жертву або 3) вчинила інший незаконний правочин щодо розпорядження таким товаром (предметом) чи жертвою.

Наведені положення потенційного кримінального закону, принципово не відрізняючись від ст. 201-2 чинного КК, не дозволять охопити зловживання з гуманітарною допомогою у грошовій і нетоварній формах, а отже, не усуватимуть з'ясовану неузгодженість кримінально-правової заборони з положеннями регулятивного законодавства. Навряд чи це можна оцінити схвально, – навіть попри те, що зловживання з гуманітарною допомогою, що може набувати вигляду виконання робіт чи надання послуг, згідно з повідомленнями у ЗМІ і матеріалами правозастосовної практики, не є наразі розповсюдженими в Україні.

Якщо у ст. 12 Закону від 22 жовтня 1999 р. до порушень законодавства про гуманітарну допомогу, що тягне за собою кримінальну або адміністративну відповідальність, поруч із використанням гуманітарної допомоги із метою отримання прибутку, віднесено, зокрема, використання гуманітарної допомоги не за цільовим призначенням, то на перший погляд у ст. 6.1.7 проєкту КК доцільно вжити саме таке формулювання: воно, виправдано не наголошуючи на грошовій і товарній формах гуманітарної допомоги (а отже, і безоплатної допомоги), частково вирішить окреслену проблему неузгодженості понятійного апарату кримінального і регулятивного законодавства.

Ще один аспект згаданої неузгодженості пов'язаний із тим, що положення про цільове використання певних благ «пронизує» текст не лише Закону від 22 жовтня 1999 р., а й Закону від 5 липня 2012 р. За таких обставин було б логічно, якби у ст. 6.1.7 проєкту КК уніфіковано йшлося про використання не за цільовим призначенням і гуманітарної допомоги, і благодійної жертви.

Зіставлення змісту визначень трьох понять, використаних у ст. 201-2 КК, дозволило М. Куцевичу стверджувати, що поняття «гуманітарна допомога» є найбільш широким за змістом і охоплює інші два: «благодійну жертву» та «безоплатну допомогу». Тому задля забезпечення однозначності змісту і лаконічності тексту закону про кримінальну відповідальність у поліпшеній ст. 201-2 КК доцільно обмежитися посиланням лише на гуманітарну допомогу [7, с. 50]. Погоджуючись із такою пропозицією у частині недоречності окремого згадування у кримінальному законі безоплатної допомоги як різновиду гуманітарної допомоги, водночас не можемо підтримати пропозицію науковця стосовно «зайвості» благодійної жертви. Виходимо з того, що: а) лаконічність закону про кримінальну відповідальність не повинна шкодити однозначності його розуміння; б) правове регулювання гуманітарної допомоги і благодійної жертви розрізняється і не дозволяє розглядати благодійні жертви як різновид гуманітарної допомоги.

Черговий аспект неузгодженості понятійного апарату кримінального і регулятивного законодавства полягає тому, що у ч. 1 ст. 201-2 і назві цієї статті КК не згадуються такі, що фігурують у Законі від 5 липня 2012 р. (поряд із благодійними жертвами) благодійні гранти (цільова допомога у формі валютних цінностей, що має бути використана бенефіціаром протягом строку, визначеного благодійником). З одного боку, на користь підходу, згідно з яким використання або розпорядження благодійними грантами з метою отримання прибутку може кваліфікуватися за ст. 201-2 КК, вказує зроблене в ч. 2 ст. 6 Закону від 5 липня 2012 р. застереження, згідно з яким до благодійних грантів застосовуються положення про благодійні жертви, якщо інше не визначено законом. З іншого, наведений підхід може бути підданий критиці як такий, що порушує

заборону на застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією (ч. 4 ст. 3 КК) [13, с. 103–104]. Так, А. Айдинян вважає, що благодійні гранти не становлять предмет аналізованого к. пр., тобто у цьому разі наявна прогалина кримінального закону [5, с. 270, 272]. Відтак підґрунтя для суперечливого тлумачення КК у цьому разі варто прибрати у законодавчому порядку, однак цей нюанс, на жаль, залишився непоміченим для розробників і законопроекту № 7571, і проекту КК.

Для коректного позначення кримінально протиправного діяння у цьому разі варто взяти до уваги і ту обставину, що благодійна пожертва у Законі від 5 липня 2012 р. визначається як безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених, цілей благодійної діяльності. Тобто це не певне майно (будемо вважати, що його цивілістичним розумінням охоплюються і майнові права), а дія (процес).

Викладене дозволяє дійти проміжного висновку про те, що вдосконалена ст. 6.1.7 проекту КК має передбачати відповідальність для особи, яка не за цільовим призначенням використала 1) гуманітарну допомогу у вигляді товару, роботи чи послуги; або 2) предмет благодійної пожертви чи благодійного гранту.

Ознайомлення зі ст. 6.1.7 і пов'язаними з нею положеннями проекту КК дозволяє висловити і деякі інші критичні зауваження:

1) запропонована назва цієї статті «Правочини щодо розпорядження гуманітарною допомогою чи благодійними жертвами» не враховує того, що розпорядження гуманітарною допомогою чи благодійними жертвами може бути правомірною поведінкою (при цьому у диспозиції статті підкреслюється незаконність описаної у ній поведінки);

2) використання як гуманітарної допомоги, так і благодійної пожертви не завжди (звісно, якщо не ігнорувати здобутки цивілістики) може бути визнано правомірною щодо розпорядження відповідним предметом, хоч із назви ст. 6.1.7 проекту КК і змісту її диспозиції випливає протилежне.

Крім цього, мабуть, є сенс замислитися над тим, чи не слід у такому разі відмовитися від термінології цивілістичного походження на користь звичної (усталеної) кримінально-правової термінології, зорієнтованої на як платні, так і безоплатні форми відчуження майна, а саме замінити зворот «вчинила інший незаконний правочин щодо розпорядження таким товаром (предметом) чи жертвою» словосполученням «вчинила збут...» (далі – за текстом).

Зрозуміло, однак, що реагування на зроблені нами зауваження, що знаходяться переважно у площині дотримання правил законодавчої техніки, не позбавлене сенсу тільки за умови отримання ствердної відповіді на принципове питання – про потребу мати «під» зловживання з гуманітарною допомогою, благодійними жертвами і грантами окрему кримінально-правову заборону (про це йтиметься нижче).

До зловживань із боку осіб, відповідальних за розподіл/видачу/використання гуманітарної допомоги, з метою задоволення приватних інтересів своїх або третіх осіб НАЗК відносить: 1) незаконне привласнення гуманітарної допомоги; 2) незаконну видачу гуманітарної допомоги особам, які такої допомоги не потребують і права на неї не мають; 3) неодноразову видачу гуманітарної допомоги одним і тим самим, часто пов'язаним особам, у неконтрольованих обсягах, зокрема з метою її подальшого продажу; 4) продаж гуманітарної допомоги [4, с. 29].

Не всі окреслені НАЗК зловживання охоплюються чинною редакцією ст. 201-2 КК, зокрема через закріплення у диспозиції її ч. 1 мети отримання прибутку. Ми вже зауважували, що надання цій меті значення криміноутворювальної ознаки сприймається неоднозначно. З одного боку, формулювання «з метою отримання прибутку» запозичене (причому буквально) із регулятивного законодавства (ст. 12 Закону від 22 жовтня 1999 р.); з іншого, вказівка на таку мету ускладнює інкримінування ст. 201-2 КК у тих випадках, коли незаконне розпорядження зазначеним у цій статті КК специфічним майном набуватиме вигляду, наприклад, дарування, передачі в рахунок погашення боргу, відшкодування завданих збитків або оплати виконаної роботи чи наданих послуг. Щоправда, ми не виключали ймовірності поширювального тлумачення мети одержання прибутку, коли під останнім розуміється отримання будь-якої (майнової чи навіть немайнової) компенсації за майно, яким незаконно розпорядився винний [15, с. 191–193]. Погоджуючись із нашими міркуваннями, А. Айдинян зауважує, що поняття «прибуток» у цьому разі може розумітись у вузькому (традиційному) і широкому сенсах [5, с. 272].

Інші науковці також не пройшли осторонь згаданої спірної ознаки аналізованого к. пр. Так, на думку О. Кришевич, якщо буквально сприйняти формулювання ч. 1 ст. 201-2 КК, може скластися хибне враження про те, що кримінальним законом карається, зокрема, продаж особою товарів, правомірно отриманих нею як гуманітарна допомога або благодійна пожертва. Задля досягнення юридичної визначеності у цій кримінально-правовій нормі слід було зазначити таку ознаку зазначених у ній дій, як незаконність, «адже не будь-який продаж гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку є незаконним» [8, с. 178–179].

З останньою тезою погодитися складно, оскільки сама природа благодійної діяльності, як це випливає з положень законів від 22 жовтня 1999 р. і від 5 липня 2012 р., несумісна з метою отримання прибутку. Так, у ст. 1 Закону від 5 липня 2012 р. благодійна діяльність визначається як добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених законом цілей, що *не передбачає одержання благодійником прибутку*, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара. Як уже зазначалось, у ст. 12 Закону від 22 жовтня 1999 р. використання гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку прямо віднесено до порушень законодавства про гуманітарну допомогу, що тягне за собою кримінальну або адміністративну відповідальність згідно з законом.

Водночас О. Кришевич має рацію у тому сенсі, що така суб'єктивна ознака, як мета отримання прибутку, у диспозиції ч. 1 ст. 201-2 КК, незвично «підміняє» собою об'єктивну ознаку незаконності, зафіксовану у назві аналізованої статті КК. Цей недолік, до речі, усувається у законопроекті № 7571: ст. 201-2 КК, викладена в його редакції, по-перше, не містить вказівки на мету і, по-друге, безпосередньо закріплює незаконний характер таких дій, як продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги, використання благодійних пожертв або вчинення інших правочинів щодо розпорядження таким майном.

З приводу обов'язковості мети отримання прибутку та її впливу на кваліфікацію за ст. 201-2 КК деякими авторами описуються такі дві ситуації: 1) якщо товар подарований донором і перепроданий, то весь дохід від продажу вважатиметься прибутком; 2) якщо товар був придбаний волонтером власним коштом, а потім проданий за ціною первинної купівлі, то таке діяння не мало на меті отримання прибутку і, відповідно, не містить складу к. пр., передбаченого ст. 201-2 КК [10, с. 100; 19]. Погоджуючись із зробленими висновками, водночас хотіли б зауважити, що у другій із наведених ситуацій нами не вбачається не лише мети отримання прибутку як обов'язкової суб'єктивної ознаки розглядуваного к. пр., а й (передусім) гуманітарної допомоги як його предмета.

Тезу про невдалість вказівки у ч. 1 ст. 201-2 КК на мету отримання прибутку А. Шевчук та О. Бондарук підтверджують моделюванням такої ситуації: благодійники чи волонтери, маючи значну суму коштів і певний проміжок часу до їх цільового використання, виявили бажання розмістити кошти на короткостроковому депозиті задля отримання прибутку, але з метою не його привласнення, а подальшого використання у благодійній/волонтерській діяльності (наприклад, щоб, окрім безпілотників, додатково закупити бронежилети). Згадані дослідники вважають, що при конкретизації мети к. пр. у ч. 1 ст. 201-2 КК законодавцю варто було б зробити акцент не на самому факті отримання прибутку (бо мета його отримання може бути суспільно корисною), а на меркантильному контексті розпорядження прибутком (наприклад, розтраті, заволодінні, привласненні чи іншому незаконному використанні отриманого прибутку). Зазначається також, що окресленому к. пр. властивий корисливий мотив, хоч у диспозиції ч. 1 ст. 201-2 КК він не конкретизований і, відповідно, не потребує встановлення [6, с. 188, 190].

Звісно, ми не виключаємо існування волонтерів-альтруїстів, однак подібні нетипові ситуації у випадку із включенням до КК досліджуваної статті явно не були криміналізаційним приводом. Крім цього, метою дій згаданих осіб, які вирішили «заробити» шляхом укладання договору про банківський вклад (депозит), вважаємо не отримання прибутку, а допомогу військовим. Це, переконані, питання не стільки якості кримінального закону, скільки його виваженого тлумачення і застосування. Зазначене стосується і поширеної серед волонтерів практики продажу предметів гуманітарної допомоги – задля подальшого придбання інших, більш потрібних у конкретній ситуації предметів або покриття витрат, пов'язаних із волонтерською діяльністю. Одну з таких типових ситуацій, що, на жаль, стала приводом для повідомлення особі підозри у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 201-2 КК, описує адвокат Д. Онученко [28].

Водночас міркування А. Шевчука та О. Бондарука, які зловживання з гуманітарною допомогою і благодійними пожертвами, що потребують кримінально-правового реагування, пов'язують із наявністю у поведінці зловмисників корисливих спонукань, зайвий раз підтверджують обстоювану нами тезу про ст. 201-2 КК як прояв надмірної криміналізації. Співзвучно висловлюється О. Марін, на думку якого така згадка у ст. 12 Закону від 22 жовтня 1999 р. поведінка, як використання гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку, повністю охоплюється існуючою системою норм про к. пр. проти власності та якихось «удосконалень» (у вигляді включення до КК ст. 201-2 КК) не потребувала [9, с. 338].

Таким чином, з одного боку, закріплення мети отримання прибутку у диспозиції ч. 1 ст. 201-2 КК ускладнює правозастосування (бо поняття прибутку може тлумачитися по-різному) і здатне невинуватено звужувати сферу застосування цієї кримінально-правової заборони, а отже, не відповідає потребам кримінально-правової протидії зловживанням із гуманітарною допомогою і благодійними пожертвами. Тому загалом зрозумілою є пропозиція М. Куцевича вилучити із диспозиції досліджуваної кримінально-правової норми вказівку на мету отримання прибутку [7, с. 51–52, 56]. З іншого боку, мета отримання прибутку (такий собі еквівалент корисливих спонукань) як предмет докладання адвокатських зусиль може стати у нагоді для захисту тих осіб, у діях яких вбачаються хіба що ознаки об'єктивної сторони к. пр., передбаченого ст. 201-2 КК, і поведінка яких позбавлена суспільної небезпеки. Ще один кримінально-правовий інструментарій, що може бути задіяний у подібних ситуаціях для захисту порядних волонтерів, – положення про малозначність (ч. 2 ст. 11 КК).

Автори законопроекту № 7571, явно не помічаючи такої контрверсійності і виступаючи за виключення з ч. 1 ст. 201-2 КК слів «з метою отримання прибутку», пояснюють свою позицію тим, що це дозволить чіткіше розмежовувати склади к. пр., передбачених ст. 201-2 і ст. 191 КК. Висловимо сумнів щодо реальності зазначеного очікуваного результату. Навряд чи запропонована зміна приведе до відновлення стану речей, що існував до ухвалення Закону України від 24 березня 2022 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги», на підставі якого КК було доповнено ст. 201-2. Остання (навіть за умови ухвалення законопроекту № 7571 як закону) все одно, з огляду на специфічність предмета передбаченого нею к. пр., збереже щодо ст. 191 КК свою «пріоритетність».

Не дає законопроекту № 7571 (попри зроблене до нього пояснення) і відповіді на гостро дискусійні в юридичній літературі і на практиці питання: а) яку кримінально-правову оцінку треба давати випадкам продажу предметів гуманітарної допомоги, використання благодійних пожертв або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, якщо такі дії вчинено у розмірі, що не досягнув значного; 2) належність суб'єкта к. пр., передбаченого ст. 201-2 КК, до загальних або спеціальних.

Повертаючись до аналізу положень проекту КК, зазначимо, що така ознака, що підвищує тяжкість злочину на два ступеня, як вчинення діяння щодо чужої речі, котра була ввірена особі чи перебувала в її віданні, відповідно до ст. 6.1.2 проекту КК не поширюється на його ст. 6.1.7 «Правочини щодо розпорядження гуманітарною допомогою чи благодійними пожертвами». І це при тому, що за відсутності ст. 201-2 КК перераховані у ній дії у переважній більшості випадків (майже ніхто з науковців у цьому не сумнівається) визнавалися б «розкраданнями», що охоплюються саме ст. 191 КК. До речі, як свідчить судова практика [29-30], що на сьогодні тільки формується, частина зловживань, котрі наразі охоплює ст. 201-2 КК, за відсутності останньої кваліфікувалися б за ст. 190 КК як шахрайство.

Створюється враження, що у зазначений вище спосіб розробники проекту натякають на те, що правочини щодо розпорядження гуманітарною допомогою чи благодійними пожертвами не мають розцінюватись як різновид таких злочинів проти власності, як викрадення, заволодіння чи використання чужої речі (ст. ст. 6.1.4–6.1.6 проекту КК відповідно). Ще одна обставина, що схиляє до такої думки, – це відсутність у ст. 6.1.7 проекту КК (на відміну від його ст. ст. 6.1.4–6.1.6) вказівки на спричинення істотної майнової шкоди як криміноутворювальної ознаки.

Наведене ускладнює з'ясування правової природи делікту, описаного у ст. 6.1.7 проекту КК, і спонукає засумніватися щонайменше в оптимальності місцезнаходження цієї потенційної заборони в системі Особливої частини проекту КК – навіть попри доведений раніше нами «власницький» характер посягання, передбаченого ст. 201-2 КК

[15, с. 174–177], правонаступником якої у проєкті КК є ст. 6.1.7. Остання, на наш погляд, чітко не визначаючи антисуспільну спрямованість і правову природу передбаченого нею посягання, не виправдано синтезує «власницький» і «господарський» компоненти, коли змісту діяння як елемента об'єктивної сторони складу к. пр. значення не надається, а вирішальну роль відіграє така ознака, як предмет к. пр.

Проте якщо бути послідовним у реалізації такого незвично-казуїстичного підходу, то і неправомірному знищенню або пошкодженню предметів гуманітарної допомоги треба: а) або присвячувати окрему заборону, не покладаючись на загальну норму – ст. 6.1.8 проєкту КК «Знищення чи пошкодження чужої речі»; б) або охопити вчинення яких впливає з положень регулятивного законодавства (ч. 8 ст. 9 Закону від 22 жовтня 1999 р., Порядок вивезення за межі України або знищення неякісних або непридатних для споживання товарів (предметів) гуманітарної допомоги, затверджений постановою КМУ від 28 квітня 2000 р. № 728, Правила утилізації та знищення лікарських засобів, затверджені наказом МОЗ України від 24 квітня 2015 р. № 242 тощо).

До речі, в юридичній літературі зустрічається пропозиція змінити ст. 201-2 КК так, щоб за нею можна було кваліфікувати випадки знищення чи розтрата предметів гуманітарної допомоги без мети збагачення чи отримання прибутку під час воєнного стану. Адже: така діяльність становить значну суспільну небезпеку, інколи навіть більшу, ніж притаманну продажу гуманітарної допомоги; такий крок, мовляв, позитивно вплине на вчинки тих, хто уповноважений розподіляти гуманітарну допомогу [31, с. 275]. Не вбачаючи необхідності у такому законодавчому кроці, значимо, що знищення або пошкодження предметів гуманітарної допомоги має тягнути відповідальність на підставі «загальних» статей КК про к. пр. проти власності (тим більше, що великі розміри як об'єктивна ознака складу к. пр., передбаченого ст. 194 КК «Умисне знищення або пошкодження майна», є суттєво меншими, ніж значний розмір, зафіксований у примітці ст. 201-2 КК).

Вчинення злочину, передбаченого 6.1.7 проєкту КК, в особливий період чи під час надзвичайного стану пропонується визнавати ознакою, що підвищує його тяжкість на один ступінь (ст. 6.1.3 проєкту КК). Отже, правочини щодо розпорядження гуманітарною допомогою чи благодійними пожертвами, вчинені і у «звичайний» (у тому числі мирний) час, визнаватимуться окремим кримінально-протиправним посяганням.

Зазначене дозволяє критично поставитися до оцінки Ю. Пономаренком ст. 6.1.7 проєкту КК як одного з тих положень цього документа, що стали відповідями на виклики воєнного стану [32, с. 91]. Як відомо, згідно з чинною редакцією ст. 201-2 КК, усупереч меті відповідного законопроєкту («встановлення кримінальної відповідальності за нецільове використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану»), цей час визнається не криміноутворювальною, а кваліфікуючою ознакою.

У згаданій частині проєкт КК демонструє наступність, котру, щоправда, навряд чи можна оцінити схвально. Оскільки ми не вважаємо за потрібне мати окрему (спеціальну) заборону, розраховану на «розкрадання» предметів гуманітарної допомоги і благодійних пожертв. Тут не буде зайвим нагадати, що у Концепції реформування кримінального законодавства України, підготовленій у 2019 р. Робочою групою з питань розвитку кримінального права, як один із недоліків чинного КК називається його перенасиченість спеціальними складами злочинів, що вступають у колізії із загальними складами та між собою. Симптоматично, що один із розробників проєкту КК М. Хавронюк, відзначивши, що у чинній редакції ст. 201-2 КК внаслідок коригування у парламенті законопроєкту, ініційованого МВС України, не знайшли відбиття значимі обставини, стверджує, що ця стаття чинного КК «втратила будь-який свій сенс» [12]. Інший учасник робочої групи з питань розвитку кримінального права Ю. Пономаренко на круглому столі «Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги», організованому представниками волонтерської спільноти (28 грудня 2022 р.), назвав ст. 201-2 КК статтею-рефлексією, поява якої вчергове демонструє негативну схильність законодавця реагувати на будь-які суспільні негаразди за допомогою кримінально-правових новел. За таких обставин постає закономірне питання: для чого тоді у проєкті КК «наступати на ті ж граблі»?

Якщо є необхідність забезпечити посилену кримінально-правову охорону права власності на таке специфічне майно, то до ознак, що підвищують тяжкість злочинів проти власності, передбачених 6.1.4–6.1.6 проєкту КК, на один чи два ступені (питання про цю

градацію відповідальності варто обговорити окремо), можна віднести вчинення одного зі злочинів, передбачених цими статтями проєкту, стосовно предметів гуманітарної допомоги, благодійних пожертв чи благодійних грантів. Подібним чином (тобто шляхом конструювання кваліфікуючої ознаки, розрахованої на предмети гуманітарної допомоги, благодійні пожертви) пропонує вдосконалити ст. 191 чинного КК О. Марін, усвідомлюючи, що його пропозиція прибрати з КК ст. 201-2 КК може викликати негативний суспільний резонанс [9, с. 338].

Щодо окремого (самостійного) існування заборони, присвяченої відмінному від к. пр. проти власності використанню не за цільовим призначенням гуманітарної допомоги у вигляді товару, роботи чи послуги або предмета благодійної пожертви чи благодійного гранту, то ми, як і О. Марін [9, с. 337], таке рішення *de lege ferenda* не відкидаємо. Проте воно має бути ухвалене з урахуванням вчення про криміналізацію, у межах якого, нагадаємо, виокремлюють такі її поважні чинники, як приводи, підстави і принципи. Свою попередню публікацію із досліджуваної тематики ми завершили думкою про те, що пошуку відповіді на питання про потребу мати «під» гуманітарну допомогу і благодійні пожертви окрему заборону, присвячену самостійному господарському (економічному) делікту, – своєрідний аналог ст. 210 КК «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням» – мають бути присвячені самостійні наукові розвідки [13, с. 111].

Така постановка питання продовжує зберігати свою актуальність, причому ми допускаємо отримання різних відповідей на нього стосовно гуманітарної допомоги, з одного боку, і благодійних пожертв – із іншого. Адже, наприклад, зі ст. 730 ЦК України «Права жертвувача» впливає належність використання пожертви не відповідно до мети, встановленої договором про пожертву, до цивільно-правових деліктів. До речі, аналог ст. 210 чинного КК у розділі 6.3 проєкту КК «Кримінальні правопорушення проти фінансів» нам відшукати не вдалося. Натомість набуття неправомірної вигоди шляхом використання, зокрема, бюджетних коштів не за їх цільовим призначенням пропонується визнати різновидом зловживання службовими повноваженнями, становищем чи пов'язаними з ними можливостями; як злочину і кримінального проступку (ст. 9.5.4 і ст. 9.5.10 проєкту КК; відповідно).

У будь-якому разі відповідна кримінально-правова заборона, знімаючи потенційні питання розмежування і зумовлені цим труднощі кваліфікації, могла б містити негативне застереження на кшталт того, що міститься у ст. 198 КК. Якщо використати термінологію проєкту КК, то згадане застереження могло б мати приблизно такий вигляд: – «за відсутності ознак кримінального правопорушення проти власності на річ». Місцем розташування такої заборони (у разі кваліфіковано-ствердної відповіді на потребу у ній) буде не розділ 6.1 проєкту КК, а, ймовірно, його розділ 6.4 «Кримінальні правопорушення проти порядку господарювання». Виходимо при цьому з визначеної регулятивним законодавством (ст. 3 Господарського кодексу України, законів від 22 жовтня 1999 р. і 5 липня 2012 р.) належності благодійної діяльності взагалі та діяльності благодійних організацій зокрема до некомерційної господарської діяльності.

Висновки. Включення ст. 201-2 до КК стало не лише проявом надмірної криміналізації і невиправданої казуїстичності кримінального закону, а й підґрунтям виникнення чергової правової невизначеності (суперечливе розуміння ознак предмета цього к. пр., його мети, суб'єкта тощо).

Виступаючи проти поширювального тлумачення ст. 201-2 КК у частині предмета к. пр., передбаченого цією статтею, вважаємо, що для кримінально-правової оцінки зловживань із предметами, що ввозяться в Україну під виглядом гуманітарної допомоги, однак не є нею у сенсі Закону від 22 жовтня 1999 р., мають використовуватися (за наявності підстав) ст. 222 і ст. 212 КК. Такі зловживання зайвий раз сигналізують про потребу рекриміналізації товарної контрабанди.

Ми не бачимо потреби в існуванні окремої (спеціальної) кримінально-правової заборони, розрахованої на «розкрадання» предметів гуманітарної допомоги і благодійних пожертв. При цьому запропоновані в юридичній літературі «точкові» зміни ст. 201-2 КК навряд чи дозволять вирішити найнагальніші проблеми, пов'язані з її застосуванням. Відтак захист прав представників волонтерського руху, які нерідко потерпають від безпідставного кримінального переслідування, має ґрунтуватися на виваженішому і заснованому на конституційному положенні про верховенство права тлумаченні чинного

кримінального закону.

Здійснений, з урахуванням положень регулятивного законодавства, здобутків кримінально-правової науки і напрацювань правозастосовної практики, аналіз ст. 6.1.7 проекту нового КК «Правочини щодо розпорядження гуманітарною допомогою чи благодійними пожертвами» дозволив встановити низку недоліків, притаманних цій потенційній забороні. Остання, чітко не визначаючи антисупільну спрямованість і правову природу передбаченого нею посягання, не виправдано синтезує «власницький» і «господарський» компоненти, коли змісту діяння як елемента об'єктивної сторони складу к. пр. значення не надається, а вирішальну роль відіграє така ознака, як предмет к. пр. Тому пропонуємо виключити з проекту КК ст. 6.1.7, котра лише незначною мірою відрізняється у кращий бік від ст. 201-2 КК, проте не усуває притаманні їй основні концептуальні недоліки.

Проблему виокремлення кримінально-правової заборони, присвяченої відмінному від к. пр. проти власності використанню не за цільовим призначенням гуманітарної допомоги у вигляді товару, роботи чи послуги або предмета благодійної пожертви чи благодійного гранту, слід вирішувати кваліфіковано, спираючись на доктринальне вчення про криміналізацію.

Вкрай необхідно, з огляду на сьогоденні реалії, осучаснити і вітчизняне законодавство про гуманітарну допомогу і волонтерську діяльність.

Список використаних джерел

1. Факапи міжнародної гуманітарної допомоги Україні та способи їх вирішення. URL : <https://nashigroshi.org/2022/07/02/fakapy-mizhnarodnoi-humanitarnoi-dopomohy-ukraini-ta-sposoby-ikh-vyrishennia>.
2. Костін М. І., Шаповал А. О., Давиденко П. О. Проблемні аспекти надання міжнародної гуманітарної допомоги Україні в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 122–125.
3. Южаніна Н. Введення гуманітарної допомоги без розмитнення. Як це працюватиме? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/20/695218>.
4. Корупційні та інші ризики у процедурах забезпечення державою гуманітарною допомогою в умовах воєнного стану. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL : <https://drive.google.com/file/d/187TRkwQhxSsjjGENc3NaYlmhzHV-zOB/view>.
5. Айдинян А. В. Деякі особливості юридичної конструкції кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 Кримінального кодексу України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 4. С. 268–273.
6. Шевчук А. В., Бондарук О. М. Кримінальна відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2022. Вип. 72. Ч. 2. С. 184–191.
7. Куцевич М. П. Проблеми кримінальної відповідальності за ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги». *Соціологія права*. 2022. Вип. 1–2. С. 48–57.
8. Кришевич О. В. Кримінальна відповідальність за нецільове використання гуманітарної допомоги чи один з видів шахрайства. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1. С. 173–183.
9. Марін О. К. Проблеми кримінально-правової оцінки незаконного використання гуманітарної допомоги за КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 334–338.
10. Симоненко Н. О. Незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв, безоплатної допомоги: аналіз законодавства. *Актуальні проблеми кримінального права: матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П.П. Михайленка (м. Київ, 30 листоп. 2022 р.)*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 98–101.
11. Спільник С. Особливості кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 22–29.
12. Хавронюк М. Чим є гуманітарна допомога відповідно до законодавства? URL : <https://pravo.org.ua/blogs/strong-chym-ye-humanitarna-dopomoga-vidpovidno-do-zakonodavstva-strong>.
13. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2. С. 99–115.
14. Мовчан Р. О. Воєнні новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми : монографія. Київ : Норма права, 2022. 244 с.
15. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан та ін. ; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ : Норма права, 2022. 278 с.

16. Розкрадання гуманітарної допомоги: повідомлено про підозру керівнику благодійної організації. URL : <https://sud.ua/uk/news/ukraine/257948-khischenie-gumanitarnoy-pomoschi-soobshchenno-o-podozrenii-rukovoditelyu-blagotvoritelnoy-organizatsii>.
17. Ухвала слідчого судді Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 2 грудня 2022 р. у справі № 335/2461/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107760428>.
18. Ухвала Шевченківського районного суду м. Чернівці від 6 грудня 2022 р. у справі № 727/11155/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107987748>.
19. Ружицький О. За що переслідують волонтерів і чи це законно. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/26/691838>.
20. Бугайчук А. «Провокатори» і приховані мотиви: розмова із адвокатом про справи волонтерів щодо «продажу гуманітарки». URL : <https://sylapravdy.com/provokatory-i-priyovani-motyvy-rozmova-iz-advokatom-pro-spravy-volonteriv-shhodo-prodazhu-gumanitarky>.
21. Ломака О. Ви чесний волонтер чи благодійник? Як займатися доброю справою та не порушувати закон. URL : <https://juscutum.com/kriminalne-pravo-ta-bezpeka-biznesu/ua/tpost/s7kyfuy191-vi-chesnii-volonter-chi-blagodinik-yak-z>.
22. На Львівщині викрили схему ввезення авто під виглядом гуманітарної допомоги. URL : <https://www.032.ua/news/3451075/na-lvivsini-vikrili-shemu-vvezenna-avto-pid-vigladom-gumanitarnoi-dopomogi>.
23. Ухвала слідчого судді Корольовського районного суду м. Житомира від 13 грудня 2022 р. у справі № 296/9029/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108180910>.
24. Ухвала слідчого судді Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 22 вересня 2022 у справі № 344/11782/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106388942>.
25. Коваль Н. О. Підстави та порядок переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет "Одеська юридична академія". Одеса, 2014. 19 с.
26. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Про рекриміналізацію товарної контрабанди в контексті євроінтеграційних прагнень України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. Вип. 3. С. 75–94.
27. Jakovljević, B. The right to humanitarian assistance – Legal aspects. *International Review of the Red Cross*. 1987. № 27(260). Р. 469–484.
28. Онученко Д. Незаконний продаж гуманітарки: як недосконалий закон перетворює реальних волонтерів на злочинців. *Юридичний вісник України*. 1–24 січня 2023 р. № 1–3.
29. Вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 27 грудня 2022 р. у справі № 202/8980/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108158673>.
30. Ухвала слідчого судді Солом'янського районного суду м. Києва від 23 грудня 2022 р. у справі № 760/19094/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108127928>.
31. Ободець Є. А., Литвиненко О. Г. Нецільове використання гуманітарної допомоги під час воєнного стану. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Харків, 5 трав. 2022 р.)*. Харків : Право, 2022. С. 274–276.
32. Пономаренко Ю. А. Положення проєкту нового Кримінального кодексу України, що стали відповідями на виклики воєнного часу. *Актуальні проблеми кримінального права: матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П.П. Михайленка (м. Київ, 30 листоп. 2022 р.)*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 91–94.

Надійшла до редакції 10.02.2023

References

1. Fakapy mizhnarodnoi humanitarnoi dopomohy Ukraini ta sposoby yikh vyreshennia [Faces of international humanitarian aid to Ukraine and ways to solve them]. URL : <https://nashigroshi.org/2022/07/02/fakapy-mizhnarodnoi-humanitarnoi-dopomohy-ukraini-ta-sposoby-ikh-vyrishennia>. [in Ukr.].
2. Kostin, M. I., Shapoval, A. O., Davydenko, P. O. (2022) Problemni aspekty nadання mizhnarodnoi humanitarnoi dopomohy Ukraini v umovakh voiennoho stanu [Problematic aspects of providing international humanitarian aid to Ukraine under martial law]. *Yurydychni naukovyi elektronni zhurnal*. № 11, pp. 122–125. [in Ukr.].
3. Yuzhanina, N. Vvezennia humanitarnoi dopomohy bez rozmytnennia. Yak tse pratsiuvatyte? [Import of humanitarian aid without customs clearance. How will it work?]. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/20/695218>. [in Ukr.].
4. Koruptsiini ryzyky u protsedurakh zabezpechennia derzhavoiu humanitarnoiu dopomohoiu v umovakh voiennoho stanu. Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannia koruptsii [Corruption risks in the procedures for providing humanitarian assistance by the state in conditions of martial law. National Agency for the Prevention of Corruption]. URL: <https://drive.google.com/file/d/187TRkwQhxSsjjGENc3NaYlhmzHV-zOB/view>. [in Ukr.].
5. Aidynian, A. V. (2022). Deiaki osoblyvosti yurydychnoi konstruktsii kryminalnoho pravoporushennia, peredbachenoho st. 201-2 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Some features of the legal structure of the criminal offense provided for in Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine]. *Elektronne nauкове vydannia «Analitychno-porivnialne pravoznavstvo»*. № 4, pp. 268–273. [in Ukr.].

6. Shevchuk, A. V., Bondaruk, O. M. (2022). Kryminalna vidpovidalnist za rozkradannia humanitarnoi dopomohy [Criminal liability for embezzlement of humanitarian aid]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii PRAVO*. Issue. 72 (2), pp. 184–191. [in Ukr.].
7. Kutsevych, M. P. (2022). Problemy kryminalnoi vidpovidalnosti za st. 201-2 KK Ukrainy «Nezakonne vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezoplatnoi dopomohy» [Problems of criminal liability under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine "Illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free aid"]. *Sotsiologhiia prava*. Vyp. 1–2, 48–57. [in Ukr.].
8. Kryshevych, O. V. (2022). Kryminalna vidpovidalnist za netsilove vykorystannia humanitarnoi dopomohy chy odyn z vydiv shakhraistva [Criminal responsibility for misuse of humanitarian aid or one of the types of fraud]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. № 1, pp. 173–183. [in Ukr.].
9. Marin, O. K. (2022). Problemy kryminalno-pravovoi otsinky nezakonnogo vykorystannia humanitarnoi dopomohy za KK Ukrainy [Problems of criminal-legal assessment of illegal use of humanitarian aid under the Criminal Code of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 6, pp. 334–338. [in Ukr.].
10. Symonenko, N. O. (2022). Nezakonne vykorystannia humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv, bezoplatnoi dopomohy: analiz zakonodavstva [Illegal use of humanitarian aid, charitable donations, free aid: analysis of legislation]. *Aktualni problemy kryminalnoho prava : materialy XII Vseukr. nauk.-teoret. konf., prysviach. pam'iaty prof. P. P. Mykhailenka (Kyiv, 30 lystop. 2022 r.)*. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, pp. 98–101. [in Ukr.].
11. Spilnyk, S. (2022). Osoblyvosti kryminalnoi vidpovidalnosti za nezakonne vykorystannia humanitarnoi dopomohy [Peculiarities of criminal liability for illegal use of humanitarian aid]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 3, pp. 22–29. [in Ukr.].
12. Khavroniuk, M. Chym ye humanitarna dopomoha vidpovidno do zakonodavstva? [What is humanitarian aid according to the law?] URL: <https://pravo.org.ua/blogs/strong-chym-ye-gumanitarna-dopomoga-vidpovidno-do-zakonodavstva-strong>. [in Ukr.].
13. Dudorov, O. O., Movchan, R. O. (2022). Kryminalno-pravova zaborona shchodo nezakonnogo vykorystannia humanitarnoi dopomohy: sumnivna zakonodavcha novela [Criminal law ban on the illegal use of humanitarian aid: a questionable legislative amendment]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*. Issue 2, pp. 99–115. [in Ukr.].
14. Movchan, R. O. (2022). «Voieni» novely Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: pravotvorchi ta pravozastosovni problemy [Military novels of the Criminal Code of Ukraine: law-making and law-enforcement problems]. Kyiv : Norma prava. 244 p. [in Ukr.].
15. Vozniuk, A. A., Dudorov, O. O., Movchan, R. O. ta in. (2022). Novely kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy, pryiniati v umovakh voiennoho stanu [Amendments to the criminal legislation of Ukraine adopted under martial law] / Vozniuk, A. A., Movchan, R. O., Cherniei, V. V. (Eds.). Kyiv : Norma prava (in Ukrainian). 278 p. [in Ukr.].
16. Rozkradannia humanitarnoi dopomohy: povidomleno pro pidozru kerivnyku blahodiinoi orhanizatsii [The embezzlement of humanitarian aid: the head of the charity was notified of the suspicion]. URL : <https://sud.ua/uk/news/ukraine/257948-khischenie-gumanitarnoy-pomoschi-soobschen-o-podozrenii-rukovoditelyu-blagotvoritelnoy-organizatsii>. [in Ukr.].
17. Ukhvala slidchoho suddi Ordzhonikidzevskoho raionnoho sudu m. Zaporizhzhia vid 2 hrudnia 2022 r. u spravi № 335/2461/22 [Decision of the investigating judge of the Ordzhonikidze District Court of Zaporizhzhia dated December 2, 2022 in case No.]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107760428>. [in Ukr.].
18. Ukhvala Shevchenkivskoho raionnoho sudu m. Chernivtsi vid 6 hrudnia 2022 r. u spravi № 727/11155/22 [Decision of the Shevchenkiv District Court of Chernivtsi dated December 6, 2022 in case No. 727/11155/22]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107987748>. [in Ukr.].
19. Ruzhytskyi, O. Za shcho peresliduiut volonteriv i chy tse zakonno [Why are volunteers being persecuted and is it legal?]. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/26/691838>. [in Ukr.].
20. Buhaichuk, A. «Provokatory» i prykhovani motyvy: rozmova iz advokatom pro spravy volonteriv shchodo «prodazhu humanitarky» ["Provocateurs" and hidden motives: a conversation with a lawyer about the cases of volunteers regarding the "sale of a humanitarian woman"]. URL : <https://sylpravdy.com/provokatory-i-prykhovani-motyvy-rozmova-iz-advokatom-pro-spravy-volonteriv-shhodo-prodazhu-gumanitarky>. [in Ukr.].
21. Lomaka, O. Vy chesnyi volonter chy blahodiinyk? Yak zaimatysia dobroiu spravoiu ta ne porushuvaty zakon [Are you an honest volunteer or benefactor? How to do a good job and not break the law]. URL: <https://juscutum.com/kriminalne-pravo-ta-bezpeka-biznesu/ua/tpost/s7kyfuyl91-vi-chesnii-volonter-chi-blagodiniik-yak-z>. [in Ukr.].
22. Na Lvivshchyni vykryly skhemu vvezennia avto pid vyhladom humanitarnoi dopomohy [In Lviv Oblast, a scheme to import cars under the guise of humanitarian aid was exposed]. URL: <https://www.032.ua/news/3451075/na-lvivshchyni-vikryli-skhemu-vvezenna-avto-pid-vygladom-gumanitarnoi-dopomogi>. [in Ukr.].
23. Ukhvala slidchoho suddi Korolovskoho raionnoho sudu m. Zhytomyra vid 13 hrudnia 2022 r. u spravi № 296/9029/22 [Decision of the investigative judge of the Korolovsky District Court of Zhytomyr dated December 13, 2022 in case No. 296/9029/22]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107760428>. [in Ukr.].

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108180910>. [in Ukr.].

24. Ukhvala slidchoho suddia Ivano-Frankivskoho miskoho sudu Ivano-Frankivskoi oblasti vid 22 veresnia 2022 u spravi № 344/11782/22 [Decision of the investigative judge of Ivano-Frankivsk city court of Ivano-Frankivsk region dated September 22, 2022 in case No. 344/11782/22]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106388942>. [in Ukr.].

25. Koval, N. O. (2014). Pidstavy ta poriadok peremishchennia humanitarnoi dopomohy cherez mytnyi kordon Ukrainy [Grounds and procedure for moving humanitarian aid across the customs border of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Odesa. 19 p. [in Ukr.].

26. Dudorov, O. O., Movchan, R. O. (2021). Pro rekryminalizatsiiu tovarnoi kontrabandy v konteksti yevrointegratsiinykh prahnen Ukrainy [About the recriminalization of goods smuggling in the context of Ukraine's European integration aspirations]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka*. Vyp. 3, pp. 75–94. [in Ukr.].

27. Jakovljević, B. (1987). The right to humanitarian assistance – Legal aspects. *International Review of the Red Cross*. № 27(260), pp. 469–484.

28. Onuchenko, D. (2023). Nezakonnyi prodazh humanitarky: yak nedoskonalyi zakon peretvoriuie realnykh volonteriv na zlochyntsyv [The illegal sale of a humanitarian: how an imperfect law turns real volunteers into criminals]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*. № 1–3. [in Ukr.].

29. Vyrok Industrialnogo raionnoho sudu m. Dnipropetrovska vid 27 hrudnia 2022 r. u spravi № 202/8980/22 [Verdict of the Industrial District Court of Dnipropetrovsk dated December 27, 2022 in case No. 202/8980/22]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108158673>. [in Ukr.].

30. Ukhvala slidchyi suddia Solom'ianskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 23 hrudnia 2022 r. u spravi № 760/19094/22 [Decision of the investigating judge of the Solomyansky District Court of Kyiv dated December 23, 2022 in case No. 760/19094/22]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108127928>. [in Ukr.].

31. Obodets, Ye. A., Lytvynenko, O. H. (2022). Netsilove vykorystannia humanitarnoi dopomohy pid chas voiennoho stanu [Misuse of humanitarian aid during martial law]. *Kryminalno-pravovi vidpovidi na vyklyky voiennoho stanu v Ukraini : materialy mizhnar. nauk. konf. (m. Kharkiv, 5 trav. 2022 r.)*. Kharkiv : Pravo, pp. 274–276. [in Ukr.].

32. Ponomarenko, Yu. A. (2022). Polozhennia proiektu novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy, shcho staly vidpovidamy na vyklyky voiennoho chasu [Provisions of the project of the new Criminal Code of Ukraine, which became answers to the challenges of wartime]. *Aktualni problemy kryminalnoho prava : materialy XII Vseukr. nauk.-teoret. konf., prysviach. pam'iaty prof. P.P. Mykhailenka (m. Kyiv, 30 lystop. 2022 r.)*. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, pp. 91–94. [in Ukr.].

ABSTRACT

Oleksandr Dudorov, Roman Movchan, Dmytro Kamenskyi. Criminal liability for illegal use of humanitarian aid: problems of assessment and improvement of legislation. The article deals with problematic issues related to the interpretation, application and improvement of Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine (CC) "Illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free aid."

When elucidating the issue of the subject of the analyzed criminal offense, the approach common in practice is critically evaluated, according to which the self-sufficient (decisive) value in the incrimination of Art. 201-2 of the Criminal Code acquires a documented fact of customs clearance of cargo as humanitarian aid. It is argued that for the criminal-legal assessment of abuse of objects that are imported into Ukraine under the guise of humanitarian aid, but are not such in the sense of the Law of Ukraine "On Humanitarian Aid", Art. 222 of the Criminal Code "Fraud with financial resources" and 212 of the Criminal Code "Evasion of payment of taxes, fees (mandatory payments)".

Inconsistencies in the conceptual apparatus of criminal and regulatory legislation are clarified and ways to eliminate them are proposed.

The controversial nature of the fixation in Art. 201-2 of the Criminal Code as a crime-forming feature such as the commission of relevant actions for the purpose of obtaining profit.

Taking into account the provisions of regulatory legislation, the achievements of criminal law science and the development of law enforcement practice, it is subject to a critical analysis of Art. 6.1.7 of the draft of the new Code of Criminal Procedure "Legal acts regarding the disposition of humanitarian aid or charitable donations." The disadvantages of this potential ban are shown. Arguments are presented in favor of its exclusion from the CC project.

In the legislative plan, the issue of distinguishing the prohibition dedicated to the use of humanitarian aid in the form of goods, work or services, or the subject of a charitable donation or a charitable grant, other than criminal offenses against property, is not intended for its intended purpose.

Keywords: humanitarian aid, charitable donations, criminalization, embezzlement, misappropriation, wasting, fraud, criminal offenses against property, special subject, composition of criminal offense, qualification, criminal responsibility.